

“LISON UT-TAYR” ASARIDA TASAVVUFY RAMZLAR VA SIFAT TALQINI

Raximova Gavhar Abduraim qizi

Xalqaro innovatsion universiteti

2- kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Alisher Navoiy tomonidan yaratilgan “Lison ut-tayr” asarida tasavvufiy ramzlar tizimi va ularning badiiy-falsafiy talqini ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi. Asarda qushlar timsoli orqali inson ruhiy kamolotining murakkab bosqichlari, nafs bilan kurash, ilohiy ishq sari intilish jarayonlari ifodalangan. Maqolada ramz va sifat tushunchalarining tasavvufdagi o‘rni ochib berilib, Simurg‘ obrazi orqali vahdat g‘oyasining badiiy talqini yoritiladi. Tadqiqot davomida asardagi yetti vodiy, qushlarning individual xarakterlari va ular orqali berilgan axloqiy-sufiy fazilatlar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Lison ut-tayr, tasavvuf, ramz, sifat, Simurg‘, qushlar obrazi, ilohiy ishq.

«СУФИЙСКИЕ СИМВОЛЫ И ТОЛКОВАНИЕ КАЧЕСТВ В ПРОИЗВЕДЕНИИ

«ЛИСОН УТ-ТАЙР»

Рахимова Гавхар Абдураим кизи

Международный инновационный университет

магистрантка 2-го курса

АННОТАЦИЯ

В статье на научно-теоретической основе анализируется система суфийских символов и их художественно-философская интерпретация в произведении Алишера Навои «Лисон ут-тайр». Через образы птиц раскрываются этапы духовного совершенствования человека, борьба с нафсом и путь к божественной любви. Особое внимание уделяется символике Симурга и идее единства (вахдат).

Ключевые слова: Лисон ут-тайр, суфизм, символ, качество, Симург, образ птиц.

“SUFY SYMBOLISM AND THE INTERPRETATION OF QUALITIES IN THE WORK

LISON UT-TAYR

Rakhimova Gavhar Abduraim qizi

International Innovative University

2nd-year Master’s Student

ANNOTATION

This article provides a scientific and theoretical analysis of Sufi symbols and their artistic-philosophical interpretation in Alisher Navoi’s “Lison ut-Tayr”. The allegory of birds reflects the stages of human spiritual perfection, the struggle with the ego, and the journey toward divine love. The symbolism of Simurgh and the concept of unity are interpreted as central mystical ideas of the work.

Keywords: Lison ut-Tayr, Sufism, symbol, spiritual qualities, Simurgh, bird imagery.

KIRISH

Alisher Navoiy mumtoz sharq adabiyotining yirik namoyandasi sifatida nafaqat badiiy-estetik, balki chuqur falsafiy va tasavvufiy mazmunga ega asarlar yaratgan. “Lison ut-tayr” dostoni Fariddin Attorning “Mantiq ut-tayr” asari an’analariga tayangan holda, lekin mutlaqo o‘ziga xos badiiy-falsafiy qarashlar bilan boyitilgan. Asarda tasavvuf ta’limotining asosiy g‘oyalari – ilohiy ishq, ruhiy poklanish, nafsni yengish va komil inson darajasiga yetish ramziy obrazlar orqali ifodalanadi. Mazkur maqolaning maqsadi “Lison ut-tayr” asaridagi tasavvufiy ramzlar va sifatlar talqinini ilmiy jihatdan yoritishdan iborat.

ASOSIY QISM

Tasavvufiy ramz va sifat tushunchalarining nazariy asoslari Tasavvufiy adabiyotda ramz va sifat tushunchalari markaziy o'rin egallaydi. Ramz – bu bevosita ifodalanmaydigan, ammo ko'p qatlamli ma'naviy-ma'rifiy mazmuni o'zida mujassam etuvchi badiiy-falsafiy vositadir. Tasavvuf ta'limotida ramzlar inson ruhiy olamidagi kechinmalarni, ilohiy haqiqat sari bo'lgan ichki sayrni ifodalashga xizmat qiladi. Sifat tushunchasi esa insonning ma'naviy-axloqiy holatini belgilovchi fazilat va illatlarni anglatadi. “Lison ut-tayr” asarida ramz va sifatlar o'zaro uzviy bog'lanib, badiiy tizimni hosil qiladi.

Alisher Navoiy tasavvufiy ramzlardan foydalangan holda murakkab falsafiy g'oyalarni sodda va ta'sirchan shaklda ifodalaydi. Bu esa asarning ilmiy-estetik qiymatini oshirib, uni mumtoz tasavvufiy adabiyot namunasiga aylantiradi.

Qushlar obrazi orqali insoniy sifatlarning talqini “Lison ut-tayr”da qushlar obrazi inson tabiatidagi turli xil sifat va holatlarning ramziy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Har bir qush o'ziga xos xarakterga ega bo'lib, muayyan axloqiy yoki ruhiy holatni ifodalaydi. Masalan, Hudhud obrazi tasavvufda murshid – ruhiy yetakchi sifatida talqin qilinadi. Hudhudning asosiy sifati ilm, hikmat va ma'rifat bo'lib, u boshqa qushlarni haqiqat sari yetaklaydi.

Bulbul obrazi esa dunyoviy ishqqa berilib, ilohiy ishqni anglashdan uzoqlashgan inson sifatini ifodalaydi. Tovus kibr va nafs balosining timsoli bo'lsa, Qarg'a hasad va manmanlikning ramzidir. Navoiy ushbu obrazlar orqali insonni ruhiy kamolotdan to'suvchi salbiy sifatlarni ochib beradi va ulardan xalos bo'lish g'oyasini ilgari suradi.

Nafs, ruh va aql o'rtasidagi ziddiyat ramziy talqinda Asarda nafs, ruh va aql o'rtasidagi murakkab munosabatlar ramziy obrazlar orqali yoritilgan. Nafs insonni moddiy dunyoga bog'lab turuvchi kuch bo'lsa, ruh ilohiy manbaga intiluvchi unsur sifatida talqin etiladi. Aql esa ushbu ikki kuch o'rtasida muvozanatni ta'minlovchi vosita hisoblanadi. Qushlarning Simurg' sari bo'lgan safarida ushbu ziddiyatlar badiiy shaklda namoyon bo'ladi.

Navoiy nafsni yengish, ruhni poklash va aqlni ma'rifat bilan boyitish orqali komil inson darajasiga yetish mumkinligini tasavvufiy ramzlar yordamida asoslaydi.

Yettita vodiy va ma'naviy kamolot falsafasi “Lison ut-tayr”da keltirilgan yetti vodiy tasavvufdagi ruhiy sayr bosqichlarini ifodalaydi. Har bir vodiy insondan muayyan sifatlarni tark etishni, yangi fazilatlarni egallashni talab qiladi. Talab vodiysida inson maqsad sari intiladi, Ishq vodiysida esa ilohiy muhabbatni angelaydi. Ma'rifat vodiysi bilim va idrokni, Istifno vodiysi dunyoviy bog'liqlikdan xalos bo'lishni ifodalaydi.

Tavhid vodiysi vahdat g'oyasini anglashga olib keladi, Hayrat vodiysida inson ilohiy sirlar oldida ojizligini his etadi, Fano vodiysida esa o'z “men”idan voz kechib, ilohiy haqiqat bilan birlashadi. Ushbu vodiylar tizimi asarning falsafiy-axloqiy asosini tashkil etadi.

Simurg' obrazi va vahdat ul-vujud talqini Simurg' obrazi “Lison ut-tayr”ning markaziy ramzi hisoblanadi. Qushlar uzoq va mashaqqatli safardan so'ng Simurg'ni izlab topganlarida, aslida uning o'zlarining jamlanmasi ekanini anglaydilar. Bu holat tasavvufdagi vahdat ul-vujud g'oyasining badiiy ifodasidir. Ya'ni, ilohiy haqiqat tashqarida emas, balki insonning o'z qalbida mujassam.

Navoiy ushbu ramz orqali insonni o'zini anglashga, ichki dunyosini poklashga va ilohiy haqiqatni qalb orqali topishga da'vat etadi. Bu g'oya asarning ilmiy-falsafiy ahamiyatini yanada oshiradi.

XULOSA

“Lison ut-tayr” asari tasavvufiy ramzlar va sifatlar talqini orqali insonni ruhiy kamolot sari yetaklovchi bebaho manbadir. Navoiy ramzlar yordamida nafaqat tasavvufiy ta'limotni badiiy ifodalaydi, balki o'quvchini axloqiy poklanish va o'zini anglashga chorlaydi. Asardagi qushlar,

vodiylar va Simurg‘ timsollari orqali berilgan g‘oyalar bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Navoi, A. (2011). Lison ut-tayr. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot. Attor, F. (2004)
2. Mantiq ut-tayr. Tehran: Ilmiy nashr. Schimmel, A. (1975).
3. Mystical Dimensions of Islam. Chapel Hill: University of North Carolina Press. Nasr, S. H. (1997).
4. Islamic Spirituality. New York: Crossroad., xulosa va APA adabiyotlar).